

מגד ירחחים

234

טבת תשע"ט

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל

על משנת הראי"ה

יסוד הכל לרומם את תנועת התחיה לגובה הקודש שלה, כי הציוניות החילונית כשהיא לבדה לא תוכל למצוא את המפתח לא לנשמת האומה ולא אפילו ללב האומות, שיש בהן ניצוץ של הכרת הכבוד של שם ד' אלהי ישראל, ע"י הארת אורו של ספר הספרים עליהם אגרות הראי"ה ג' תתקל"ב- כ"ז טבת תרע"ט

הקדושות לשיבת השכינה "לציון", דווקא על ידי בני "ירושלים", על ידי קדושת בית המקדש, על ידי ההתרוממות של הקדושה האלהית עלינו ועל ידנו על העולם כולו. את המטרה הכשרה הזאת חפצים אנחנו לבטא על ידי דגלנו דגל "ירושלים", שאנחנו מקוים שילך במצב של שלום עם דגל "ציון", עד אשר אנחנו וכל העולם כולו נכיר שהעניינים העולמיים של ישראל לשוב אל ארץ ישראל, בתור עם שלם, והעניינים המקודשים, עצם המגמות הכשרות, מתאחדים הם במיטב האחוזה זה עם זה". (אגרות הראי"ה ג' תתס"ז).

ציון היא המלכות וירושלים היא האידיאל של הקדושה כשבראשו בית המקדש המבטא את הקדושה הישראלית המאירה לכל העולם כולו. הרב מצפה שתנועת דגל ירושלים תעבוד בהרמוניה עם התנועה הציונית, שתי התנועות יחדיו יקדמו את משימת הגאולה.

המטרות של דגל ירושלים הן:

א) תמיכת תלמידי חכמים וגדולי תורה בייחוד, ב) התייסדות ישיבות גדולות וקטנות ושכלולן ברוח קדושה וטהרה, ג) יסוד מושבות באישור תקנות ע"פ קדושת היהדות, ד) עריכת ספרים מועילים לצרכי החיים החדשים הבאים עלינו לטובה בבנין האומה בארצה" (אגרות הראי"ה ג' תתעט).

הרב רצה לשתף קבוצות שונות המזדהות עם הרעיון של דגל ירושלים:

"סניפי ההתאגדות הכללית הזאת יהיו, א) בנות ירושלים בעד נשים צדקניות, שחלקן גדול מאד בזכות הגאולה, ב) צעירי ירושלים, מהדור הצעיר שלבו מסור לקדושת ישראל לדגול בשם ד', ולהחיות בקדושה את היסוד הלאומי, ג) פועלי ירושלים, להכניס את כל הכוח העובד והפועל של ההמון הישר, הנוהה אחר ד' וחפץ להחזיק במעוז היהדות האמיתית". (אגרות הראי"ה ג' תתעט).

בחודש טבת, בימי בית שני, עם ישראל התמודד עם בקשת תלמי המלך לתרגם את התורה ליוונית, חכמי ארץ ישראל ראו בבקשה זו אסון רוחני-תרבותי של התבוללות רוחנית בתרבות ההלניסטית, ובאמת מאירוע זה ואילך החל תהליך מואץ של התיוונות שהוביל לגזירות אנטייכוס. טבת הוא מלשון טביעה בתרגום מהשפה האכדית, חודש מרובה בגשמי ברכה מחד גיסא, ומאידך גיסא חודש בו אנו צריכים להיאבק בסכנת טביעה בתרבות העמים המאיימת על קיומנו.

הרב בניהו ברונר

ראש בית מדרש במכללה האקדמית צפת

בשנת תרע"ט לפני מאה שנה הרב קוק חזר לארץ ישראל מלונדון אחרי ששהה שם בעל כורחו בימי מלחמת העולם הראשונה. עם שובו החל הרב לפעול במרץ להקמת תנועה של קודש שתרום את המהלך שהובל על ידי התנועה הציונית. התנועה הציונית עסקה בבנין החול של האומה, השבת העם לארצו והפרחת השממה ופעלה לכונן מדינה עצמאית שהיא המפתח למשימות חשובות אלו. הרב כתב לבנו הרצי"ה על חשיבות משימה זו. הציונות החילונית לבדה לא עוסקת בענייני הנשמה, נושאים רוחניים שהם כנשמה לגוף, העיסוק שלה מתמקד בענייני הגוף בלבד, וגוף ללא נשמה אינו חי. הרב מוסיף שגם במגע עם אומות העולם שיש להן כבוד לה' על ידי הקשר שלהן לתנ"ך, הציונות החילונית לא תצליח לשכנעם בצדקת המאבק להכרה בזכות של עם ישראל לכונן מחדש את עצמאותו בארץ. ההיסטוריונים נחלקים עד היום בשאלה האם היה סיכוי לקבל הכרה באו"ם ללא השואה האיומה שפקדה את עמנו בין הצהרת בלפור להקמת המדינה, דעתו של הרב בנושא זה ברורה.

הרב ראה את החינוך כנושא מרכזי במהלך של שיבת ציון, ולכן קיים הכרח לייסד תנועה שזה יהיה הנושא המרכזי שבו היא תעסוק, וכך הוא כותב לרב זאב יעבץ ב"ד טבת תרע"ט: "הפינה היסודית לבנין העתיד של עמנו בא"י הוא החינוך, אבל רואה אני שגם השפעת החינוך צריכה היא השפעה סביבית חומרית ורוחנית המסעדתה, ולשם כך צריכים אנחנו להחמש בכל עז בכוחות פועלים על כל מקצעות חיי הרוח והמעשה, וזה אי אפשר כי אם ע"י ההתחזקות הכוללת של תנועתנו "הירושלמית" האומרת את האמרה הקדושה של נשמת ישראל ותורתו" (אגרות הראי"ה ג' תתקל).

הרב מסביר מדוע שם התנועה הוא "דגל ירושלים", מה ההבדל בין השם ציון לשם ירושלים?

"ציון" ו"ירושלים", הן זו אצל זו, מאז מראשית תולדותנו התבלט שם ציון אצל ההבטאה של מלכותנו כחנו העולמי שהוא הנהו גם כן ודאי קדוש מצד עצמו והוא משמש את כל המטרות הקדושות של עמנו... אמנם "ירושלים" מבטאת בהבלטתה את המטרה של קדושתנו מצד עצמה בתור המגמה היותר גבוהה באידיאליותה של הווייתנו הישראלית, בעד עצמנו ובעד האנושיות כולה, המקום של בית המקדש, בית תפלה העתידי של כל העמים, המקום שבו ישבו הסנהדריה הגדולה אשר ממנה יצאה ותצא תורה לכל ישראל, זה מציין השם "ירושלים" העולם הכשר הישראלי כולו... אומתנו בטאה באיחוליה העמוקים, בתפילותיה

נהישותו של הרב במאבק על הכותל

אין כח בעולם שיפקיע את זכותנו

באותם ימים עמד הרב בפני ועדת החקירה, נחוש ואיתן בדעתו כי אין כוח בעולם שיפקיע את זכותנו.

ובהופיעו בפני ועדת הכותל, שאל את היושב ראש:

מה פירוש שהוועדה תחליט למי הבעלות על הכותל? וכי הועדה או "חבר הלאומים" הם הבעלים על הכותל? ממי קבלתם רשות לקבוע את הבעלות על הכותל - של מי הוא? כל העולם הוא בבעלותו של הקב"ה בורא העולם, והקב"ה מסר לישראל את הבעלות על כל ארץ ישראל וממילא גם על הכותל המערבי ושום כוח בעולם, לא "חבר הלאומים" ולא הועדה הזאת - יכולים להפקיע זכותנו האלוהית הזאת."

על דברי יו"ר הועדה, כי כבר חלפו קרוב לאלפיים שנה מיום שאיננו הבעלים על ארץ ישראל, וממילא גם לא על הכותל-המערבי - לימדס הרב פרק במשפט התורה, והסביר להם בשקט ובניחותא:

"בהלכה היהודית יש דין של "יאוש בעלים" גם מקרקע, אבל כשמישהו בא וגזל קרקע של מישהו, והנגזל מחה והמשיך למחות - אין הבעלות של הנגזל פוקעת לעולם" (מלאכים כבני אדם עמ' 231).

הקדושה היא שורש נשמתו ושירת חייו כאחת

פרופ' יוסף קלוזנר, הסטוריון ומחברי הנהלת ההסתדרות הציונית, כתב מאמר על - 'אישיותו ותפישת עולמו של הרב קוק' ובו קטע המתייחס לשאלת גישתו של הרב כלפי הכותל:

"...אדם גדול כזה, שלא היה כמותו מחשיב כל קדושה דתית-לאומית כלום יכול היה להתייחס אל שאלת הכותל המערבי ביחסם של "אנשי המעשה" שלנו, שבשבילים "עשרת אלפים דונם קרקע חשובים מכל הכותל שלנו?" כלום יכול היה לראות ב"כותל" רק גל של אבנים ישנות ולא את נשמת - ישראל הכלואה, את הסמל של החירות והתקומה שנשתקעו באבנים העתיקות? ולפיכך היו הגנתו על ה"כותל" ויחסו אל המגינים עליו יחידים - במינם בארץ, כראוי לאדם שהקדושה היא שורש-נשמתו ושירת-חייו כאחת (יהושע ב. בארי, אוהב ישראל בקדושה כרך ה' עמ' 197).

במאורעות הדמים בשנת תרפ"ט נהרגו 133 יהודים ו-339 נפצעו. כמו כן נהרגו 604 ערבים - רובם על ידי הבריטים. עקב כך ממשלת בריטניה הקימה ועדה שתפקידה היה לחקור את המאורעות על כל היבטיהם, וזו החלה בעבודתה בתחילת שנת תר"ץ. בפני הועדה הופיעו יהודים וערבים ושטחו את טענותיהם לגבי הבעלות והחזקה על רחבת הכותל. העד הישיש ביותר שהופיע היה רבי ניסים בכר בן ה-81 וכך סיפר:

הכותל המערבי מאחורי שכונת המוגרבים לפני הריסתה בשנת 1917

רחבת הכותל בשנת 1920

בימי ילדותי בהגיע חודש אלול, היינו אני ובית-אבי יורדים אל הכותל באשמורת הבוקר, כדי להתפלל שם תפילת שחרית. מדי בואנו לשם היינו מוצאים את המקום הזה מלוכלך משרידי תגלחת של שערות ראש וזקן של הערבים שוכני הסביבה, אשר היו רגילים לעשות כאן את ה'טואליטה' שלהם. השמש היהודי המסכן היה מנקה את הכותל מהסחי עוד קודם שהתחילו לבוא ציבור המתפללים. פעם אחת שאלנוהו, למה אינו מתאונן על כך לפני המוסלמים אשר ב'מחכמה' הקרובה, ותשובתו אלינו הייתה: התאוננתי והתלוננתי על העניין הזה לא פעם אחת, אבל האפנדים מה'מחכמה' מילאו את פיהם צחוק עלי. כבודו יודע, שאנו בגלות. "כל זה מוכיח", המשיך הישיש בעדותו לפני הועדה, "שהמקום האמור לא נחשב מעולם בעיני המוסלמים לקדוש". (לחישה רועמת, רזיאל נאור).

הרב קוק והרב זוננפלד כאחד: אין לותר ויתור כל שהוא על הכותל

חברי ה'ועד הלאומי' ו'הנהלת ההסתדרות הציונית' ניסו כוחם להשפיע על הרבנים להגיע לפשרה ולוותר על בעלותנו על רחבת הכותל למען השלום.

הם פנו אל הרב בבקשה לחוות דעתו, אם מותר ליהודים להכיר בזכות הבעלות של הערבים על הכותל, ובכך תינתן גישה חופשית ליהודים לכותל.

הרב השיב שאין לנו בשום פנים ואופן זכות להצהיר על ויתור כל שהוא על הכותל. ויצא מחדרו ושלח מיד שליח לר' חיים זוננפלד, להודיע לו על תשובתו.

אך הועד הלאומי הקדימו ושלח שתי משלחות בבת אחת: להרב - ולר' חיים זוננפלד, כדי למנוע הידברות ביניהם.

והנה אע"פ שלא הייתה שום הידברות ביניהם, השיב ר' חיים זוננפלד כמו הרב. ואף שלח אל הרב להודיע את דעתו זו (שבחי הראי"ה רל"ח).

נושא
החודש

שלא ערכנו
אימונים
בשבת
ובחג... בימי
המאורעות
היה נרעש
ונסער, מלא חרדה. מוכן לחרף
נפשו להצלת האחים הנתונים
בסכנה.

בימים אלה התקרב אל אנשי
ההגנה ואף היה מסב בישיבות
בענייני ההגנה ב"ועד הלאומי".

לא אחת היה פונה גם אלי: ספרי, ספרי ביתי מה ראיתי,
מה שמעת? כל ימי המאורעות הירבה לבוא אל הועד
הלאומי, היה בולע כל ידיעה, מתעניין בכל פעולה, מוכן
בכבודו למלא כל שליחות להציל נפשות בישראל. מאז
ימי המאורעות היה בן צבי תכופות נפגש אתו, ולעיתים
קרובות ביקר בביתו, ותמיד היה מתרשם עמוקות
מאישיותו המופלאה, מהאור והחום, מהלב הגדול של
הרב קוק שלא ידע גבול לאהבת
ישראל, לעם ולארץ כאחת...

הרב חי את העם, על בעיותיו,
דאגותיו וצרותיו, חרד לגורלו,
לעמידו ומוכן היה לחרף את
נפשו למען כלל ישראל, למען
ארץ ישראל. בכל חיפוש את
הקדושה, לא רק בספרי הקודש.
גם על חיי החולין היה מאציל
מרוחו..."

אכן עצומה הייתה השפעתו
על בני הדור הצעיר, אמרותיו
הלוהטות לקחו את לב בני הנוער
ורבים נמשכו אליו והתעלו עמו.
הוא חתר לחינוך הנוער ברוח
הלאומיות והדתיות כאחד. ללא
כל צביון מפלגתי, בזה הייתה
גדולת נפשו, לא אחת שמעתי
מפי אלה שהיו מקשיבים
לשעוריו ונהנים מלקחו, שהמגע עמו מביא לעליית
הנשמה" (מעובד מתוך אוהב ישראל בקדושה ה' עמ'
51, 'הושע ב. בארי).

ליקטה וערכה שושנה רייך
בית הרב

יכירו וידעו כל יושבי תבל

במכתבו של הרב ל'הנהלת
ההסתדרות הציונית' ביום כ"ט
סבת תרפ"ו (1926) כתב:

"זה מכבר כאשר נשאלתי
בוועדה בריטית רשמית, מהי
דעתי על דבר מקום המקדש,
אודות יחסנו אליו? אמרתי להם:
שכשם שאתם רואים שזכותנו
על הארץ בכלל,

אף שהיה דבר זה רחוק אצל
כל העולם כולו עד כה, מכל מקום גילגלה ההשגחה
העליונה סיבות, עד שמה שהיה רחוק הולך ונעשה
קרוב, ואנו בטוחים שהדבר ילך הלוך ואור, עד שכל
העמים יכירו את צדקת זכותנו, הכתובה בכתב - קודש,
על ארצנו הקדושה.

כמו כן יבואו ימים, שכל העמים יכירו את אמיתת
זכויותינו על מקום המקדש, וידעו כולם ויכירו שהחזון
של הנביאים, שנאמר על המקום
הקדוש הזה 'כי ביתי בית-תפילה
יקרא לכל העמים' (ישעיה נז ז),
יתקיים רק כשיהיה הבית הגדול
והקדוש הזה שם על מכוננו, בידי
בעליו הראשונים, שהם בעליו
הנצחיים, שהוא עם ישראל, עם
ד' מעולם, הוא ולא אחר".

זכרונות על הרב קוק

רחל ינאית בן צבי (אלמנתו של
נשיא המדינה השני מר יצחק בן
צבי) מספרת:

"הייתה לי הזכות להכיר אישית
את רבנו הגאון הרב קוק, בימי
מאורעות הדמים בשנת תרפ"ט.
נפגשתי אתו כמעט מידי יום,
מידי ערב, ב'ועד הלאומי'
וב'הנהלה הציונית'. רבות
שמעתי עליו קודם לכן מפי
ידידים ומפי חברים שפקדו את
ביתו בירושלים ושמעו תורה מפיו... ושומעיו ספרו
עליו בהתלהבות ללא גבול..."

זכורה לי מאוד דמותו של הרב קוק... עזר לנו ב"הגנה"
לחדור אל הישיבות. בעזרתו אירגנו קבוצת בנים מישיבת
"חיי עולם" וישיבת "תורת חיים" ליד שער שכם, כמובן

הכותל המערבי באומנות - ציור משנת 1880

עמל תורה שמביא לגאולה

וזהו דבר תלוי בסגולה פנימית שאינה מושגת כלל".

הרב מסביר לנו שאצל השבטים סגולתם של ישראל היא המרכז ואילו עמל התורה שבו ניתן משקל גם לשכל האנושי שעלול, בשונה מהנבואה, להגיע גם לטעויות, אינו מקבל חשיבות רבה:

"וממילא רצו שתהי' הנהגת הנבואה שולטת על התורה, ושיהי' ביד הנביא להורות על כל משפט ולסדר כל הנהגה. וחשבו שדוקא בזה ישוע ישראל, ויוכלו לדעת דרך ד' בידיעה אמיתית, לא ע"פ מהלך השכל האנושי בתולדות התורה".

השבטים ויוסף למעשה חלוקים בשאלה איזה מן הכוחות עדיף וחשוב יותר, כוח הנבואה או כוח עמל התורה, וייתכן שדבריו אלה של הרב יכולים להסביר לנו היטב את פשר הגמרא (מנחות כט, ב) המופלאה על מעשיו של משה רבנו בהר סיני ועל המראות המיוחדים שנגלו לו:

"אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע מי מעכב על ידך? אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: רבש"ע הראהו לי, אמר לו חזור לאחור, הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו, כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך? אמר להן הלכה למשה מסיני, נתיישבה דעתו".

משה רבנו רואה את ר' עקיבא מעביר שיעור לתלמידיו, דורש כתרי אותיות, ומפלפל ומעמיק בתורה, אך משה רבנו "לא יודע מה הן אומרים", הוא לא מבין כיצד לומדים כך תורה. הוא הרי רגיל שכל אימת שיש לו שאלה הוא מפנה אותה ישירות לריבונו של עולם, ומקבל עליה תשובה ללא עמל וטורח, ומבלי שהוא יצטרך לפלפל בדברים ולדורשם. משה רבנו הוא איש הנבואה ממשיך דרכם של השבטים הקדושים, ולעומתו ר' עקיבא בן יוסף הוא התלמיד חכם המתעלה בתורה מכוח עמלו וממשיך בכך את דרכו של יוסף.

אולם בגמרא (שם) אפילו משה רבנו, אדון הנביאים, מודה, לכאורה, בגדלותו של ר' עקיבא, והוא פונה לרבנש"ע ומבקש ממנו שהתורה תינתן דווקא ע"י ר' עקיבא:

"חזר ובא לפני הקב"ה אמר לפניו רבונו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי? אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני".

ר' עקיבא בן יוסף הינו בן דמותו של יוסף, שניהם נאלצים להתמודד עם קשיים ואתגרים, ושניהם מצליחים מכוח תורתם להתעלות, וחכמים מלמדים אותנו שדברים שלא נגלו למשה נגלו לר' עקיבא (ב"ר יט), שכן אדם לעמל יולד, אדם נולד כדי לעמול בתורה, וזו הדרך היחידה שלו להתעלות.

וייתכן שזהו המסר שבא הרב ללמד אותנו בדבריו על שני המשיחים, משיח בן יוסף הוא המשיח הראשון, הוא זה שמלמד אותנו שרק כאשר נעמול בעצמנו, נבקש להתעלות, ונזכך את עצמנו בלימוד התורה וקיום המצוות נוכל להגיע אל השלב בו יופיע גם משיח בן דוד, רוח אלוקים תרחף מעלינו ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים.

הרב הדיין יאיר בן מנחם
ירושלים

פרשיות התורה הנקראות בחודש טבת מביאות אלינו בכנפיהן את אחד המאורעות הקשים יותר שפקד את אבותינו, פרשת מכירת יוסף. עשרת אחיו הגדולים של יוסף זרקו אותו לבור שורץ נחשים ועקרבים, מקום שעל פי הגמרא (יבמות קכא, א) אדם שנופל לתוכו אינו יכול להינצל ממנו, ולאחר שבנס הוא אינו נפגע מהם, הוא נמכר לעבד במצרים, דבר שעליו נענשנו בעשרת הרוגי מלכות. ומאליה עולה השאלה כיצד זה הזדמן לידם של השבטים הקדושים מעשה שכזה, שלא די שפגע קשות באביהם ואחיהם במשך עשרים ושתיים שנים אלא שהד מעשיהם הדהד בעולם גם מאות שנים לאחר מכן עם מותם של עשרת הרוגי מלכות בחורבן הבית השני.

תשובה לשאלה זו מאלף אותנו הרב בדרשתו (מדבר שור דרוש כג), דרשה שלצערנו אינה מפורסמת דיה, על פרשת וישב.

מורגל היום בפינו ששני משיחים יעמדו להם לישראל, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, וכבר דשו ודרשו רבותינו הן בעלי הקבלה, מארי דרזין, והן מורי הנגלה, פרשני המקרא והגמרא, במשמעויותיהם, בחשיבותם ובתפקידיהם וייעודיהם השונים של שני המשיחים, אך נראה שדרך מיוחדת סלל לנו מרן הרב בעניין זה.

מתוך עיונו בפרשת מכירת יוסף, מבאר לנו הרב את הסיבה למחלוקת הנוראה אליה נקלעו האחים. הרב מדגיש בפנינו כי "קלקולם של גדולי עולם הללו, לא ייסוב, חס וחלילה, על מרכז של פחזות ורוע לב", ולכן מסביר כי בין השבטים לבין יוסף נתגלעה מחלוקת היורדת עד לשורשי קיומו וגדולתו של עם ישראל.

על יוסף מלמדים אותנו חכמים שהיה זיו איקונין שלו כזיו איקונין של יעקב אבינו (ב"ר פד, ח), שמעלתו של יוסף הייתה כל כך גבוהה עד שאפילו מראה זיו פניו דמו לזוהר שקרן מפניו של יעקב, והרב מסביר כי מעלתם דמתה בדבר מרכזי אחד, במקום המרכזי שהם נתנו ללימוד התורה:

"ועיקר מבטו של יעקב... כל מעינו הי' בתורה, ע"כ אפי' כבוד אב ביטל כדי לעסוק בתורה י"ד שנה שנטמן בבית-שם ועבר. גם אל יוסף מסר כל חכמתו, והי' עיקרו של יוסף קבוע בשלמות התורה, ע"כ נאמר עליו: "כי בן זקונים הוא לו" כדמתרגמינן: "ארי בר חכים הוא לי". וזה הי' דרך עבודת הקודש אשר לו...".

הרב מסביר שעבור יוסף הדבר המרכזי שהעמיד את עם ישראל, והדבר היחיד שיכול להביא לשמירתו של העם ולהתעלותו הוא לימוד התורה שלו. אך כאן חלקו עליו השבטים שכן לשיטתם בחירת ישראל הינה בחירה קבועה וקיימת ללא כל קשר למעשיהם ומידותיהם, כלשונו של הרב שבחירת ישראל:

"בחירה קיימת וקבועה היא ואין שום דבר בעולם שיוכל לגרום ח"ו ביטולה... שאינה תלויה בטעם מושג ע"פ שכל האנושי, שלזה הי' צריך השלמה של מעשים ומדות מוחשת... כי אפי' בקלקול של כל המעשים והמדות בתכלית ההשחתה ח"ו, אעפ"כ לא זז מחבכם ומקרי בניי,

מגד ירחים

עלון חודשי בהוצאת "בית הרב"
הרב קוק 9 ת.ד. 31098, י-9131002
טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908
בשיתוף המשרד לשרותי דת
beitharavkook@gmail.com http://www.beit-harav.org.
ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il
עריכה: שושנה רייך
עיצוב גרפי: ש. יוסטמן